

Kvinnokläder — kvinnokamp

Dräktreformföreningen 100 år

1986 -

1 Den praktiska reformdräkten och den opraktiska modedräkten. Reformdrägten. En bok för kvinnor, skriven af kvinnor. 1885.

2 Kvinna i »fornordisk» dräkt på börsen i Stockholm. Ny Illustrerad Tidning 1885:17.

1880-talet

1880-talet är en vital period i den svenska kvinnohistorien. Diskussionerna om kvinnans roll och villkor intensifieras. År 1884 grundas Fredrika Bremerförbundet, den första organiserade kvinnorörelsen, året därpå Nya Idun och år 1886 dräktreformföreningen.

Under detta årtionde ger också författare som Victoria Benedictsson och Anne Charlotte Edgren ut några av sina mest debatterade verk om kvinnans situation i den borgerliga familjen.

Modet

Klädmodet har genom århundraden försökt omforma kvinnans kropp. Framför allt är det midjan som i västerlandet har varit utsatt för de flesta ingreppen med hjälp av snörlivet, ett plagg med oböjliga skenor av järn eller valfiskben.

Genom sin oerhört tunga, opraktiska men statusladdade klädsel var den väl-situerade kvinnan oförmögen att röra sig naturligt och det är mycket lätt att uppfatta modet som en symbol för hennes beskurna tillvaro och begränsade möjligheter till ett eget fritt liv.

1880-talsmodet föreskrev turnyrklänning med en utskjutande »påfågelsstjärt». Detta möjliggjordes av en

ställning, turnyr, som fästes baktill under kjolen och på vilken kjolens uppdraperade tygmassor kunde vila. Över en korsett, som plattat till magen, skjutit bysten upp i höjden och i bästa fall format en getingmidja, skulle klänningslivet sitta så tätt åtsittande och så slätt som möjligt. Kjolens önskade vidd upprätthölls av 3–6 underkjolar. Skorna borde helst vara små, smala och helt raka, dvs. ingen skillnad skulle märkas mellan höger- och vänsterskon. Mycket litet syntes emellertid av skorna eftersom kjolen var så lång att den släpade i marken.

International Health Exhibition

I maj 1884 öppnades i London en utställning som skulle lära briterna ett hälsosammare leverne bland annat genom att äta vegetarisk kost. Bland utställarna i avdelningen för kläder fanns »The National Dress Society», som hade på sitt program att bekämpa snörlivet och varje annan modeföreteelse som deformerade kroppen och hindrade rörelseförmågan.

Utställningen fick också betydelse för det svenska dräktreformarbetet genom att den flera gånger besöktes av Anne Charlotte Edgren. Hon inspirerades

där, som den första svenska kvinna, att på allvar vilja ta itu med klädförändringen. Det gör hon bland annat genom att medverka vid grundandet i januari 1885 av Nya Idun, »vilken skall taga som sin första uppgift att reformera vår klädsel; jag skall på första sammanträdet hålla föredrag om den engelska dressformen».

Den svenska reformdräkten

I Amerika liksom i England diskuterades tidigt en mera praktisk kvinnoklädsel. Den första dräkthereformatorn, Amelia Bloomer, var amerikanska. Hon rekommenderade redan på 1850-talet kvinnorna att bära en byxdress, något som väckte stor uppmärksamhet även utanför USA. Denna reformdräkt hade emellertid en mycket liten genomslagskraft men levde dock kvar seklet ut både i USA och Europa i form av en sorts gymnastik- eller cykeldress, som även i Sverige kallades för »bloomers».

Av större betydelse för de svenska försöken att modernisera kvinnodräkten var en bok »Dress Reform», som publicerades i Boston år 1874. Den innehöll en serie föredrag hållna av kvinnliga läkare om kläderna och deras inflytande på hälsan. Läkarna vände sig mot alla hårt åtsittande plagg, framför allt mot snörlivet, men också exempelvis mot de nedanför knät hårt åtdragna strumpebanden, som hindrade blodomloppet i benen. I stället lanserades en ny typ av underkläder liksom också mera praktiska barnkläder; ett program för både barn och vuxna, som till stor del sedan skulle övertas av den svenska dräkthereformföreningen.

4 »Den stympade Venus». Ett av argumenten mot snörlivet var att det formade en kvinnokropp som inte överensstämde med det klassiska skönhetsidealet. International Health Exhibition 1884.

3 Kvinna klädd enligt 1880-talets mode. Nordiska museet.

Denna amerikanska bok uppmärksammas av läkaren Curt Wallis, som låter översätta den, och »Reformdräkten. En bok för kvinnor, skriven af kvinnor» utkommer till julen 1885. Den svenska utgåvan får ett nytt och viktigt tillägg; den rekommenderar också bärandet av en reformdräkt, skapad av konstnärinnan Hanna Winge.

Hanna Winge hade tidigare på året fått mycket beröm för några dräkter som hon ritat i »fornnordisk» stil. De hade under ett par dagar burits bland annat av Anne Charlotte Edgren och Calla Curman på en basar på Stockholms börs, anordnad av Artur Hazelius för att samla in pengar till en ny byggnad på Djurgården för Nordiska museet. De tvådelade dräkterna med sina drakmönster hade livligt kommenterats i pressen: de gammelnordiska dräkterna borde alltid bäras i stället för de galna fransyska moderna.

Den i boken avbildade svenska reformdräkten kunde snart beskådas i Stockholm. Augusta Lundin, huvudstadens främsta modeateljé, hade sytt upp

den i blå cheviot och Handarbetets Vänners ateljé hade försett den med »fornnordiska» broderier. En festvariant skapades också.

Det nya med reformdräkten bestod i att den saknade turnyr – den uppfattades också som särdeles »torftig» baktill – och att den inte heller krävde något formskapande snörliv. Rent ekonomiskt skulle ett reformdräktsbärande innebära en stor besparing eftersom dessa klänningar hade ett bestämt snitt och således inte var underkastade modets växlingar.

Reformdräkten kom att bäras en kort tid främst av kvinnor i kretsen runt Nya Idun såsom av Calla Curman, Sonja Kovalevsky, Alfhild Agrell och inte minst av Anne Charlotte Edgren. Hennes författarkollega Victoria Benedicte, som befann sig i Stockholm just när dräkten skulle introduceras, kunde däremot inte tänka sig att bära den: »Vad är denna dräkt annat än ett nytt offer på fåfångans altare, ett nytt steg att skilja sig från underklassen».

5 Anne Charlotte Edgren, född Leffler, i reformdräkt. 1886. Hertha 1984:6.

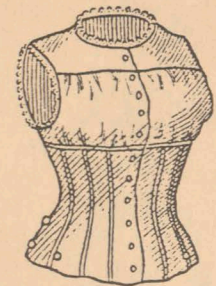
7 Norskan Kristine Dahl i sin reformklänning. 1896. Nordiska museet.

Dräkthereformföreningen

Läkaren Curt Wallis gjorde mer för kvinnosaken än att bara låta översätta den amerikanska dräkthereformboken. Genom sitt arbete som patolog såg han de skadliga verkningarna av framför allt en alltför hård snörning; han påträffade ofta »snörlivslever, t.o.m. fullständig avsnörning av högra leverloben» och om detta vittnade han i olika sammanhang.

Curt Wallis ansåg att om kvinnorna önskade en bättre ställning måste de öka sitt deltagande i samhällets utvecklingsarbete och detta förutsatte en ändrad och mera ändamålsenlig klädsel. Han

6 Reformliv och skoldräkt enligt dräkthereformföreningens modell. K. M. Lundbergs katalog 1899.

uppmånade därför alla för saken intresserade personer att bilda en förening. Så skedde också på ett allmänt möte i april 1886 med Ellen Key som ordförande och efter ett år hade föreningen 218 medlemmar.

Dräkthereformföreningens främsta mål var att verka för antagandet av en med hälsans fordringar överensstämmande dräkt. Man satte genast igång med en reformering av underkläder. Innerst skulle kvinnan bära en »underdräkt», ett plagg kallat combination med långa ärmor och byxben, som täckte praktiskt taget hela kroppen. Som »mellandräkt» rekommenderas ett reformliv och en byxkjol. Vad beträffar utseendet på »överdräkten», klänningen, lämnades fältet helt fritt för var och ens tycke och smak.

Av sina rekommenderade plagg utarbetade föreningen mönster till försäljning. Efter 10 års verksamhet hade man en samling på 130 nummer. Därbland fanns förslag på spädbarnskläder, skoldräkter, de mest spridda och burna plaggen, en sport- och turistdräkt och en mammaklänning. Försök hade också gjorts att framställa hälsosamma och praktiska underkläder även för »arbetsklassens» kvinnor. Rent allmänt propagerade föreningen för en kjollängd på 10

8 Amelia Bloomer, Ohio, USA, ville på 1850-talet införa en byxdress för kvinnor. Stella Mary Newton »Health, Art & Reason». 1974.

cm från marken liksom för olika form på höger respektive vänster sko.

Så småningom blev föreningen en del av Fredrika Bremerförbundet men efter 17 år upphörde dess reformarbete.

Kristine Dahl

Dräktreformföreningen var inte ensam om ett praktiskt klädprogram. Den norska lärarinnan Kristine Dahl kom år 1896 över till Stockholm och presenterade då med hjälp av firman K. M. Lundberg både rationella underkläder och en klänning med en speciell skärning.

Hennes tämligen löst sittande reformklänning med sina Watteau-veck i ryggen hade i Norge framför allt kommit i bruk inom olika konstnärskretsar. Förebilden var hämtad från den »artistic dress» som bars av vissa konstnärliga

9 Två engelskor i »artistic dress» tecknade av Walter Crane. Aglaia 1894.

STADGAR

FÖR

DRÄKTREFORM-FÖRENINGEN.

1 §.

Föreningens främsta ändamål är att verka för antagandet af en med helsans fordringar fullt öfverensstämmande drägt.

2 §.

Medlem af föreningen kan hvarje qvinna blifva, som vill söka främja dess ändamål. Genom inträde i föreningen förbinder hon sig endast härtill, men icke till antagandet af någon bestämd klädedrägt.

3 §.

Föreningen anser sig böra börja med reformerandet af underklädnaden. Den vill därför söka tillhandahålla allmänheten lämpliga mönster samt meddela råd, särskildt åt mödrar och uppfostrinnor med afseende å det uppväxande släktets beklädnad.

och intellektuella kvinnor i England. Under en kort tid rådde i Stockholm en riktig Kristine Dahl-feber. Men endast en enda av hennes klänningar är bevarad och den finns på Nordiska museet.

Folklig dräkt som reformdräkt

År 1902, vid samma tidpunkt som dräktreformföreningen avsomnade,

10 Märta Jörgensen (1874–1967) klädd i huvudbonad och tröja i folklig stil. 1908. Nordiska museet.

11 Två systrar från Falkenberg i Märta Jörgensens nyskapade dräkt med jugendbroderier. 1912. Nordiska museet.

grundades den svenska kvinnliga nationaldräktföreningen med ungefär samma syfte. Stiftarinnan Märta Jörgensen förkastade bland annat reformdräkten och ansåg att man i folkdräkterna redan hade en vacker och hälsosam klädsel, som också kunde nyttjas av borgerskapets kvinnor. För alla dem som kom från bygder utan egna folkdräktstraditioner skapade hon den blå-gula nationaldräkt, som fick en renässans på 1970-talet.

Efter första världskriget har inte någon mer dräktreformförening bildats eftersom kvinnorna fått tillgång till allt mer praktiska kläder. Men fortfarande behöver vi vara på vår vakt mot hälsovådliga yttringar i modet.

Ingrid Bergman

Jul. 24. 2 1987